

20.04-25.04.2025 ÕPPEREISI REISIPÄEVIK ŠVEITS

Õppereisi eesmärgid ja osaleja roll:

Eesmärk on luua ühtne ja analüütiline arusaam sotsiaalsest kaasatusest, tuginedes Šveitsi kogemusele ning võrreldes seda Eesti kontekstiga. Fookus ei ole üksnes kogemuste jagamisel, vaid nende süsteemsel tõlgendamisel, et mõista, millised institutsionaalsed, kultuurilised ja kogukondlikud tegurid toetavad sidusa ühiskonna kujunemist ning millised seda takistavad. Tulemuseks peab olema sisuline teadmine, mis võimaldab hinnata ülekantavust ja rakendatavust Eesti tingimustes.

Osalejate roll on aktiivne ja vastutust kandev. Osalejad tegutsevad eelkõige analüütikute ja tõlgendajatena, kes seovad õpirände käigus kogetu oma valdkondliku praktika ja Eesti kontekstiga. See hõlmab kriitilist refleksiooni ning oskust eristada universaalseid põhimõtteid kontekstispetsiifilistest lahendustest. Lisaks on osalejate ülesanne panustada kaasloojatena aruteludesse ja arendusprotsessidesse, mille eesmärk on kujundada esialgseid ideid või lahendussuundi sotsiaalse kaasatuse tugevdamiseks. Osalejad täidavad ka vahendaja rolli, toetades teadmuse liikumist erinevate sektorite ja osapoolte vahel.

Kogu protsessi läbivaks põhimõtteks on refleksiivne õppimine, mille käigus osalejad hindavad nii nähtud praktikaid kui ka omaenda arusaamu sotsiaalsest kaasatusest, panustades seeläbi ühiselt arusaama kujunemisse ning selle rakendatavuse selgitamisse Eesti kontekstis.

Šveitsist üldiselt

Šveits on tugevalt föderaalne riik, kus võim on jagatud kolme tasandi vahel: föderaalriik, 26 kantonit ja ligikaudu 2100 omavalitsust. Kantonitel on suur autonoomia – oma parlamendid, erinevad maksusüsteemid ning lai otsustusõigus sotsiaalteenuste ja poliitika kujundamisel.

Riigil puudub ametlik pealinn ning föderaalvalitsus koosneb seitsmest liikmest, kelle juhtroll roteerub igal aastal.

Šveitsi poliitiline süsteem tugineb otsedemokraatial: kodanikud hääletavad rahvahääletustel ja algatustel umbes neli korda aastas ning valivad esindajaid iga nelja aasta järel.

Riik on keeleliselt mitmekesine: 61,8% saksa, 22,8% prantsuse, 7,8% itaalia ja 0,5% retoromaani keelt kõnelejaid. Elanikkond on umbes 9 miljonit inimest, kellest märkimisväärne osa on rändetaustaga. Suurimad välispäritolu grupid on itaallased ning üle 813 000 Šveitsi kodaniku elab välismaal.

Integratsioonipoliitika toimib põhimõttel „nõudmine ja toetamine“. Ajalooliselt on Šveits olnud immigratsiooniriik (alates 1888). Uussisserändajatelt oodatakse põhiseaduse ja avaliku korra austamist, majanduslikku osalust ning kohaliku keele omandamist.

Šveitsi riigikorraldus tugineb kolmele tasandile (föderaal, kantonid, omavalitsused) ning tugevale kodanikuühiskonnale (sh MTÜd, sihtasutused), kes panustavad aktiivselt teenustesse ja projektidesse. Ülikoolid ja kohalikud algatused toetavad sotsiaalset innovatsiooni, sh kogukonnaprojekte ja eluslaboreid, mis tugevdavad sidusust.

ŠVEITSI-EESTI
koostööprogramm

 KÜSK Kodanikuühiskonna
Sihtkapital

Külastatud kohad

Külastatud kohad:

Berni Rakenduskõrgkool (BFH):

Tegemist on Šveitsi innovatsiooni ja ettevõtluse ökosüsteemi olulise lüllega, mis ühendab teadust, tööstust, valitsust ja ettevõtlust. Ülikool tegutseb ökosüsteemi ühendajana, eesmärgiga luua koostöö kaudu väärtust nii sidusrühmadele kui ka ühiskonnale tervikuna. BFH viib läbi rakendusuuringuid, soodustab ettevõtlust ning viib ellu väljakutsepõhist õpet, et viia kokku sarnaste visioonide ja vajadustega inimesi.

Šveitsi taastava õiguse foorum:

Tegemist on mittetulundusliku organisatsiooniga, mis tegutseb kodanikuühiskonna tasandil, keskendudes taastava õiguse põhimõtete edendamisele ja nende praktilisele rakendamisele ühiskonnas.

Šveitsi rände riigisekretariaat

Šveitsi föderaalne ametiasutus, mis vastutab rände, varjupaiga ja riigis elamisega seotud poliitika ning rakendamise eest. See tegutseb Föderaalse Justiits- ja Politseiosakonna alluvuses ning määrab kindlaks riiki sisenemise, seal elamise ja töötamise tingimused välismaalastele, menetleb varjupaigataotlusi, otsustab kaitse- ja elamisstaatus üle ning korraldab ka tagasisaatmise protsesse nendele, kellele elamisluba ei anta. Lisaks koordineerib SEM tihedas koostöös kantonite ja omavalitsustega integratsioonipoliitikat, toetab naturalisatsiooniprotsesse ning osaleb rahvusvahelises rändepoliitika kujundamises.

Talking Pictures (Rääkivad Pildid):

Talking Pictures on Šveitsis Bernis tegutsev sotsiaalse innovatsiooni algatus, mis arendab pildipõhiseid suhtlusvahendeid tervishoiu jaoks. Selle eesmärk on aidata olukordades, kus arst ja patsient ei räägi sama keelt ning suuline suhtlus on keeruline või võimatu. Visuaalsete kaartide ja lihtsate piltide abil saab selgitada sümptomeid, küsimusi ja protseduure, et vähendada arusaamatusi ja parandada patsiendiohutust. Lahendust kasutatakse eelkõige haiglates ja hooldusasutustes ning see on mõeldud toetama nii patsiente kui ka tervishoiutöötajaid, et suhtlus oleks selgem ja inimlikum.

Religioonide maja:

See on Bernis rahvusvaheliselt ainulaadne interreligioosne keskus, mis avati 2014. aastal. Ühes hoones tegutsevad koos erinevad religioossed kogukonnad, kellel on oma palve- ja kogunemisruumid, kuid ka ühine dialoogiala.

Keskuse eesmärk on luua ruum, kus eri usundite ja kultuuride esindajad saavad nii oma usutavasid praktiseerida kui ka omavahel kohtuda ja õppida. Hoone südameks on nn dialoogiala, kus toimuvad arutelud, haridustegevused, näitused ja kogukonnaüritused. Oluline roll on ka ühisel restoranil ja avalikel sündmustel, mis toetavad igapäevast kokkupuudet ja suhtlust erinevate inimeste vahel.

Biel/Bienne linnaraamatukogu:

See on erasihtasutuse vormis tegutsev asutus, mida defineeritakse kui "kolmandat paika" kodu ja töö või kooli kõrval. See on avatud ja sotsiaalne kohtumispaik, kus inimesed käivad lisaks lugemisele lihtsalt aega veetmas ja sotsialiseerumas. Raamatukogu on tuntud oma tugeva sotsiaalse kaasatuse poolest: seal tegutseb näiteks LEA lugemisklubi lugemiskustega täiskasvanutele, pakutakse pereprogramme migrantidele kuues keeles ning korraldatakse sündmusi puuetega inimestele ja vaesuses elavatele isikutele. Digiajastuga sammu pidamiseks pakutakse seal ka videomängude mängimise võimalust eakatele, tehisintellekti koolitusi migrantidele ja teadusringe lastele. Kuigi kohapeal viibimine, ruumide kasutus ja sündmused on kõigile tasuta, on raamatute kojulaenutamine tasuline.

Multimondo:

Multimondo on Bielis tegutsev organisatsioon, mis aitab sisserändajatel uues riigis kohaneda. Nende peamine fookus on keeleõppel (A1-B1 tase), mida toetab mentorlus. Lisaks pakutakse praktilist tuge, näiteks lastehoidu ja digioskuste õpet. Organisatsioon toimib paindlikult ja usalduspõhiselt, soodustades kohapealset õpet ja sotsiaalset suhtlust. Kuigi tegutsetakse piiratud rahaliste vahenditega, paistab Multimondo silma tugeva pühendumuse ja selge eesmärgiga toetada rändetaustaga inimesi kui ühiskonna aktiivseid liikmeid.

Haus pour Bienne:

Haus pour Bienne (tuntud ka kui Solidaarsusmaja) on Bieli/Bienne linnas tegutsev kogukonnakeskus, mis on alates 2016. aastast sotsiaalse innovatsiooni ja kaasatuse oluliseks sõlmpunktiks. Keskuse tegevus keskendub kolmele peamisele sambale: kogukond, ränne ning kliima ja tarbimine. Üks tähelepanuväärsemaid omadusi on keskuse avatus ja ligipääsetavus. Haus pour Bienne järgib põhimõtet, et maja on avatud kõigile, tegevused on tasuta ning eelnevad registreerimist ei nõuta, mis võimaldab inimestel liituda tegevustega spontaanselt. Maja on avatud varahommikust hilisõhtuni (kell 7.00–22.00) ning see on mõeldud väga erinevatele sihtrühmadele.

Keskuse igapäevatöö ja elujõulisus toetuvad suurele vabatahtlike võrgustikule, kuhu kuulub üle 100 inimese. Vabatahtlike huvi panustada on nii suur, et liitumiseks on moodustunud isegi ootejärjekord. Keskuses toimuvad regulaarselt mitmesugused tegevused, näiteks pakutakse seal igal nädalal võõrkeelte tunde ja joogat.

Juhtimise ja rahastuse osas kasutab Haus pour Bienne kombineeritud mudelit, mis hõlmab projektipõhist toetust, liikmetasusid ja aktiivset kampaaniatööd. Organisatsioon on silma paistnud oma põhjaliku võrgustikutööga, kaardistades süsteemselt oma partnereid ja rahastajaid ning korraldades kord aastas arutelusid, et selgitada välja puudujäägid kohalikus toetusvõrgustikus.

Šveitsi Punane Rist (SRK):

See on riigi üks keskseid humanitaar- ja sotsiaalvaldkonna organisatsioone, mille roll ulatub kriisiabist igapäevase sotsiaalse toe ja integratsioonini. Asutatud 1866. aastal, tegutseb organisatsioon osana rahvusvahelisest liikumisest ning ühendab endas 24 kantonipõhist haru, päästeorganisatsioonid ning suure hulga töötajaid ja vabatahtlikke.

Šveitsis on Punane Rist oluline partner eelkõige rändetaustaga inimeste toetamisel, olles nende jaoks sageli usaldusväärsem kui riigiasutused. 19 kantoniharu tegelevad aktiivselt integratsiooni ja kaasatusega, viies ellu üle 200 projekti.

Organisatsiooni tegevus paistab silma praktiliste ja uuenduslike lahendustega. Näiteks on loodud mitmekeelne rakendus Sui, mis pakub sõja- ja traumakogemusega inimestele nii igapäevast integratsiooniinfot kui ka vaimse tervise tuge madala lävega ja anonüümsel kujul. Töölase lõimumise toetamiseks juhib Punane Rist koolituskeskusi ja õpperestorane, kus ühendatakse keeleõpe ja praktiline väljaõpe. Samal ajal edendatakse sotsiaalset sidusust tandem-programmide, kogukondlike kohtumispaikade, laste õpiabi ja vaba aja tegevuste kaudu.

HEKS:

HEKS on kirikute koostööl põhinev organisatsioon, mida rahastatakse projektitoetuste, riiklike mandaatide ja individuaalsete annetuste kaudu. Nende tegevuse keskmes on põhimõte „ära jäta kedagi kõrvale“, mille eesmärk on vähendada sotsiaalset ebavõrdsust, diskrimineerimist ning võimestada haavatavaid sihtrühmi. HEKS käsitleb diskrimineerimist kui üht peamist takistust, mis piirab inimeste ligipääsu ressurssidele ja ühiskondlikule osalusele.

Organisatsiooni töö lähtub strateegilisest „kaasatuskuubi“ mudelist, mis ühendab kolm valdkonda – sotsiaalne, majanduslik ja poliitiline kaasatus – ning kolm tasandit: indiviid, ühiskond ja organisatsioon ise. Selline lähenemine võimaldab tegeleda probleemidega süsteemselt, mõjutades nii hoiakuid, omavahelisi suhteid kui ka laiemat institutsionaalset keskkonda.

Šveitsis on üks HEKSi tuntumaid näiteid programm „Uued aiad“ (New Gardens), mis aitab sisserändajatel vähendada sotsiaalset isolatsiooni ja parandada heaolu läbi ühise aiandustegevuse. Lisaks tegeleb HEKS ka süsteemsete küsimustega, nagu välisriikide diplomite tunnustamise lihtsustamine ja tööandjate teadlikkuse suurendamine, et toetada rändetaustaga inimeste paremat lõimumist tööturule.

Rahvusvaheliselt viib HEKS ellu mahukaid projekte. Rumeenias keskendutakse Ukraina pagulaste sotsiaalsele ja tööalasele lõimumisele, pakkudes nõustamist, kogukondlikke tegevusi ja heaolu toetavaid lahendusi. Serbias ja Kosovos toetatakse romade kogukondi läbi ettevõtluse, hariduslike mudelite ja kogukonnapõhiste algatuste, mis aitavad parandada inimeste toimetulekut ja suurendada nende osalust ühiskonnas.

HEKS-i roll Šveitsi ühiskonnas on olla vahendaja ja ühendusliili rohujuuretasandi algatuste ning poliitikakujundamise vahel. Tänu tugevale võrgustikutööle ja usaldusväärsele on organisatsioonil oluline positsioon ka tundlike teemade avalikku arutellu toomisel, aidates seeläbi kaasa sisulistele ja kestlikele muutustele.

UseTheNews:

See on riiklikul tasandil tegutsev mittetulunduslik algatus, mille eesmärk on tugevdada inimeste uudiste- ja meediapädevust. UseTheNews keskendub sellele, et inimesed oskaksid paremini hinnata infot, eristada fakte ja valeinfot ning mõista tänapäevase meediaruumi toimimist. Selle kaudu toetatakse nii õpetajaid, noori kui ka lapsevanemaid, pakkudes õppematerjale, töötubasid, koolitusi ja erinevaid programme. Samuti on eesmärk siduda omavahel erinevaid organisatsioone ning luua ühine ruum teadmiste ja praktikate vahetamiseks.

Riiklik Hariduse, Teaduse ja Innovatsiooni Sekretariaat (SERI):

See on Šveitsi föderaalvalitsuse keskne kompetentsikeskus, mis kujundab ja koordineerib poliitikat hariduse, teaduse ja innovatsiooni valdkonnas nii riigisiselt kui ka rahvusvaheliselt. Šveits kui üks maailma innovatsiooniliidreid toetub tugevalt süsteemsele raamistikule, mille kujundamisel on SERI-l oluline roll – eelkõige luues sobivaid tingimusi infrastruktuuri, maksupoliitika, regulatsioonide ja haridussüsteemi kaudu.

SERI on üles ehitatud mitme spetsialiseeritud üksuse kaudu. Kokku on kolm üksust, millest üks tegeleb riikliku teaduspoliitika ja teadustegevuse koordineerimisega, teine innovatsioonipoliitika ning teadus- ja tehnosiirdega seotud analüüsidega ning kolmas laiemate ja avatumate teadus- ja innovatsioonipoliitika teemadega.

Šveitsi innovatsioonisüsteemi eripäraks on tugev seos hariduse ja töömaailma vahel. Umbes 70% noortest valib kutsehariduse ning alustab tööelu juba 15-16-aastaselt, mis tähendab, et ülikooli jõudes on neil sageli juba märkimisväärne praktiline kogemus. See loob tugeva aluse rakenduslikule innovatsioonile. Riik toetab teaduspõhist arengut peamiselt teadusasutuste ja partnerluste kaudu, mitte otse ettevõtete rahastamisega.

Süsteemi kujundab tugevalt Šveitsi föderalism, mida iseloomustab suur detsentraliseeritus. Paljud otsused ja rakenduslikud ülesanded on delegeeritud kantonitele, mis teeb süsteemi paindlikuks, kuid samas aeglaseks muutuste elluviimisel. Samas võimaldab see erinevate kantonite poliitikate mitmekesisus katsetada ja õppida erinevatest praktikatest.

ŠVEITSI-EESTI
koostööprogramm

 KÜSK Kodanikuühiskonna
Sihtkapital

Õppereisi programm ja muljed

Õppereisi programmi eelõhtu

Õppereis sai alguse Bernis, kus esimesed arutelud vallandas Eesti kultuuriekspord – film „Savvusanna sõsarad”. See tekitas põneva kontrasti: kui Eestis on naiste kõrge tööhõive ajalooline norm ja „vabaduse” märk, siis Šveitsi ühiskond tundus paljudele osalejatele ootamatult konservatiivne.

„Kui ma oleksin teadnud, kui konservatiivne Šveits soorollide osas on, poleks ma siia kolinud,” tõdes üks kohalik eestlane. See avas ukse sügavamale arutelule: kuidas erinevad põlvkonnad ja kultuurid jagavad koduseid ülesandeid ja vastutust ühiskonnas.

Õppereisil osalenud. Õppereisil osalesid Šveitsi-Eesti Koostööprogrammi “Sotsiaalse kaasatuse suurendamine” kahe komponendi töötajad ja koostööpartnerid.

Esimene päev

Esimene päev algas tervitusega Berni Rakenduskõrgkooli teadusuuringute valdkonna asedekaani Corina Caduffi poolt, millele järgnes ülevaade Šveitsi toimimisest ning riiklikust süsteemist.

Šveitsi lähenemine integratsioonile tugineb põhimõttele „toetamine ja nõudmine”, mis on olnud riiklike programmide suunajaks alates 2008. aasta föderaalseadusest. Riik seab sisserändajatele selged ootused, sealhulgas keeleoskuse nõude ja kohaliku süsteemiga kohanemise. Samas on naturalisatsiooniprotsess range – kodakondsuse saamiseks peab inimene olema elanud 10 aastat samas kantonis. See tähendab, et umbes veerandil elanikkonnast puudub hääleõigus.

Pärast algset tutvustust jagunes seltskond kahte töötuppa, millest üks keskendus innovatsiooni ja ettevõtluse ökosüsteemile ning teine digilõhe mõistmisele rohujuuretasandil.

Berni Rakenduskõrgkool positsioneerib end ökosüsteemi ühendajana, sidudes teaduse, tööstuse ja valitsuse, et luua väärtust kogu ühiskonnale. Rõhutati, et seosed on inimpõhised ja tekivad aja jooksul – pole olemas lihtsat viisi süsteemi ehitamiseks ilma pikaajalise usalduse ja koostööta. Osalejad leidsid, et sellise ökosüsteemi ehitamine on kriitiline samm stabiilsuse tagamiseks ka pärast projektide ametlikku lõppu.

Järgmisena oli osalejatel võimalus saada uusi teadmisi Šveitsi süsteemi ja poliitikate toimimisest kahe erineva vaatenurga kaudu. Esiteks tutvustati Šveitsi Taastava Õiguse Foorumi tegevust MTÜ tasandil, keskendudes taastava õiguse põhimõtetele ja nende rakendamisele ühiskonnas. Teiseks anti ülevaade Šveitsi Riiklikust Migratsioonisekretariaadist, mis tegutseb föderaalset tasandil ning tegeleb migratsioonipoliitika ja sellega seotud süsteemsete lahenduste kujundamisega.

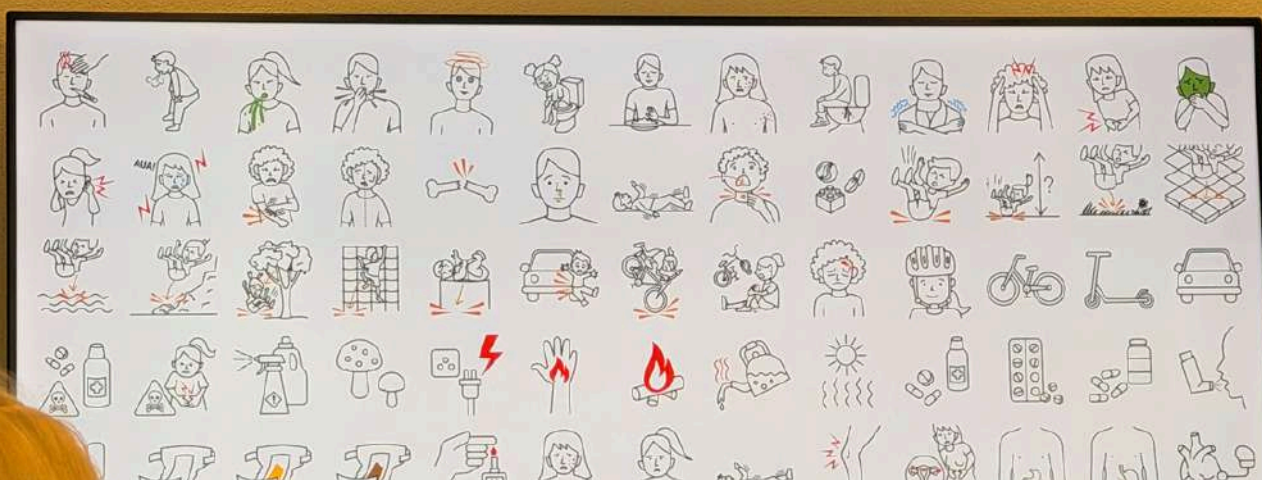
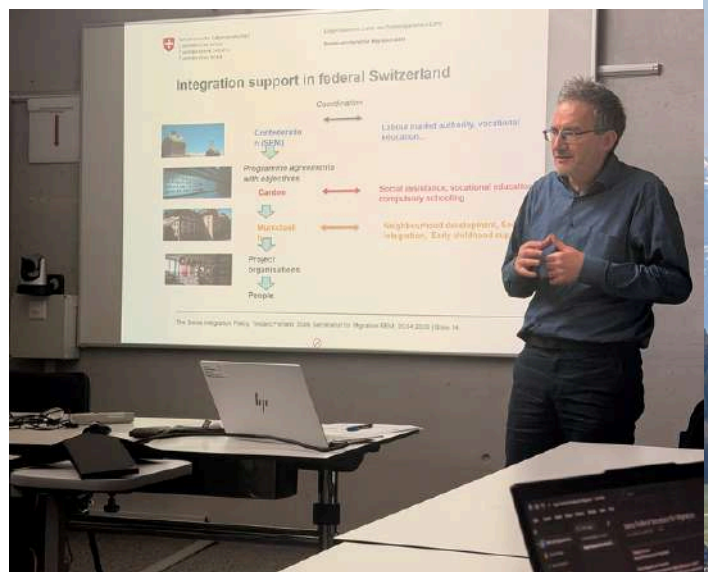
„Pikk naturalisatsiooniprotsess ja kõrged nõuded mõjutavad integratsiooni ja sotsiaalset sidusust. Ühelt poolt võib eeldada, et kui protsess on pikk ja nõuded kõrged, siis on naturaliseeritud inimestel sügav kohalik lõimumine, mis toetab suuremat sidusust. Teisalt välistab see aga pikaajaliselt migrante osalemisest (sh poliitikas), mis võib tähendada, et nad ei saa poliitikakujundamist mõjutada ning nende hääl otsustusprotsessides on nõrgem,“ jagas üks osaleja oma mõtteid.

„See pani ka mõtlema keele õppimise olulisusele ning sellele, kuidas on tegelikult võimalik panna inimesi keelt rääkima ja selle olulisust mõistma. Eestis oleme aastaid püüdnud õpetada venekeelsele elanikkonnale eesti keelt, kuid need katsed on olnud üsna keerulised,“ lisas Migratsioonisekretariaadi kohtumisel osalenu.

Päeva viimane kohtumine toimus organisatsiooniga Rääkivad Pildid, mis tegeleb visuaalse ja pildipõhise suhtluse arendamisega. Nende tegevus keskendub sellele, kuidas pildid ja visuaalsed töövahendid saavad toetada inimestevahelist suhtlust olukordades, kus esineb keelebarjääre või suhtlemisraskusi.

Hetkel on nad loonud rakenduse, mis aitab tervishoiusüsteemis inimestel omavahel kriitilistes olukordades suhelda. Organisatsiooni töö lähtub ideest, et selge ja arusaadav suhtlus on osa kaasatusest ja võrdse ligipääsu tagamisest teenustele.

„See näide oli inspireeriv, kuna see oli väga põhjalikult läbi mõeldud, sihtrühmadega testitud ning juba rakendamise ja muutuste elluviimise teel. Seda saab kasutada nii kopeerimiseks kui ka laiendamiseks erinevates kontekstides,“ sõnas üks osalejatest.

Teine päev

Õppereisi teine päev algas Berni Religioonide majas, kus kaheksa usukogukonda jagavad ühist hoonet. Idee sai alguse 1998. aastal morava kiriku kogukonna ja linnaplaneerimise aruteludest ning sai suurema hoo pärast 11. septembri 2001 sündmusi, mil kasvas vajadus luua püsiv dialoogiruum ühiskondlike pingete ja polariseerumise keskele. 2002. aastal formeerus ametlik algatus ning pärast rahastuse leidmist avati maja 2014. aastal.

Hoones tegutseb kaheksa religioosset kogukonda, viiel neist on oma pühad ruumid, kuid kogu maja toimib jagatud kokkulepete alusel, kus otsustatakse ühiselt ruumide kasutus ja vastutus. Eesmärk ei ole ainult kooseksisteerimine, vaid igapäevane koostöö, dialoog ja vastastikune õppimine. Hoone toimib ka visuaalse sümbolina, kus erinevate religioonide kohalolu on linnapildis üheaegselt nähtav.

Religioonide maja on ühtlasi kogukonnakeskus ja dialoogiruum. Seal toimuvad ühised lõunaringid ja arutelud, kus erineva taustaga inimesed kohtuvad turvalises keskkonnas ning käsitlevad keerulisi ühiskondlikke teemasid. Samuti arutletakse globaalseid konflikte, nagu Lähis-Ida pinged, läbi kohaliku kogukonna kogemuse.

„Erinevate religioonide kõrvuti kooseksisteerimine, ühised sündmused ja avatus kogukonnale loovad aluse sidususele. Lõimumine ei ole aga ainult sisserändajate väljakutse – see sõltub suurel määral ka kohalike kogukondade valmisolekust olla avatud ja kaasav, sest suletus võib seda protsessi märkimisväärselt takistada,“ sõnas üks õppereisil osalenu.

Maja on ka hariduslik ja praktiline õpikeskkond. Seal koolitatakse näiteks politseid religioossete tavade ja tundlikkuste osas, et vältida arusaamatusi ja toetada paremaid esmakohtumisi erinevate kogukondadega. Lisaks toimuvad kultuuridevahelised üritused, toiduvalmistamise õhtud ja kogukondlikud tegevused.

Pärastlõunases programmis said osalejad valida kolme töötoa vahel. Esimene keskendus taastavale õigusele ja vastupidavatele kogukondadele professor Ivo Aertseni juhtimisel. Taastav õigus liigub üksikisikute vahelisest vahendusest (ohver–kurjategija) laiemate kogukondlike ringideni, kus kaasatakse kogu kogukond ning fookuses on vastutuse võtmine ja suhete taastamine.

Aertsen rõhutas, et konfliktis ei tuleks näha hirmu, vaid võimalust individuaalseks ja kogukondlikuks kasvuks. Taastav õigus eeldab, et süüdlane võtab vastutuse ja osaleb tegevuslikus protsessis, et olukorda heastada.

„Minu jaoks oli huvitav tutvuda kogukondade kontekstis kasutatava taastava õiguse kontseptsiooniga kui vahendiga, mis toetab vastupidavust läbi võimendamise ja sotsiaalse kapitali kasvatamise,“ sõnas peale kohtumist üks osaleja.

Teoreetiliselt toetub lähenemine sotsiaalse kapitali ideele, arutleva demokraatia käsitlesele ning moraalse õppimise protsessile, kus emotsionaalsed, kognitiivsed ja tegevuslikud elemendid kujundavad käitumise muutust. Osalejad tõid välja, et sellised dialoogipõhised meetodid on olulised polariseerumise vähendamisel ning sidususe tugevdamisel.

Teine töötuba käsitles kogukonnakeskseid linnalahendusi – kooli kui kogukonnakeskust, kus lisaks lastele kohtuvad ka lapsevanemad, näiteks keeleõppes. Samuti arutati elamispindade renoveerimise ja eluasemekriisi struktuursete põhjuste üle ning kogukondliku ruumi rolli üle linnalise sidususe loomisel.

Kolmas töötuba keskendus meediapädevusele ja kriitilisele infotarvitamisele. Tutvustati Šveitsi algatust UseTheNews, mille eesmärk on tugevdada inimeste, eriti noorte, võimet hinnata infot kriitiliselt ja mõista uudiste loomise protsesse. Algatus pakub koolidele ja õpetajatele õppematerjale, töötubasid ja interaktiivseid lahendusi, mis toetavad praktilist meediakirjaoskust. Rõhutati, et tänapäeva infokeskkonnas, kus sotsiaalmeedia ja algoritmid kujundavad tugevalt info voogu, on kriitiline mõtlemine otsedemokraatia toimimise eeltingimus.

Kolmas päev

Bieli (Bienne) ehk kakskeelses linnas külastati asutusi, mis toimivad sotsiaalse innovatsiooni laboritena rohujuuretasandil ning aitavad inimesi integreerida.

Esimene kohtumine toimus Bieli linnaraamatukogus, mis on defineerinud end kui „kolmas paik” kodu ja töö vahel, kus fookus on sotsialiseerumisel. Huvitav on see, et raamatute kojulaenutamine on tasuta, kuid raamatukogu ise on avatud ja inspireeriv kohtumispaik kõigile. Seal tegutseb LEA lugemisklubi täiskasvanutele, kellel on lugemiskeskused, aidates neil vabatahtlike toel maailmakirjandusest osa saada.

„Raamatukogu, mis on midagi enamat kui lihtsalt raamatukogu, vaid koht kohtumiseks, oli hea näide. Eestis on raamatukogud muudetud samuti kohtumispaikadeks – näiteks sisserrändajate, eakate või laste klubide ja õppetundide jaoks –, kuid inimesed tulevad sinna peamiselt just selleks otstarbeks. Bielis tundus aga, et raamatukogu oli ühtlasi ka lihtsalt koht ajaveetmiseks ja suhtlemiseks,” kirjeldas osaleja.

Teine paik oli seotud keeleõppega – külastati Multimondot, mis keskendub sisserrändajate keeleõppele (A1–B1) ning käsitleb ausalt uues riigis kohanemise raskusi.

„Eestis on migratsiooni teema sageli midagi, mida kas välditakse või mis tekitab tugevaid emotsionaalseid reaktsioone. Selle taustal oli huvitav näha teistsugust mõtteviisi, kus teiste kultuuride esindajate kohalolu käsitletakse kui loomulikku reaalsust,” selgitas teine osaleja.

Haus pour Bienne ehk Solidaarsusmaja vaimustas osalejaid oma avatusega – see on tasuta, registreerimiseta ja avatud kõigile. Majas toimuvad erinevad tegevused, näiteks jooga ja keeleõppe töötoad, mis on osalejatele tasuta.

Majas tegutseb üle 100 vabatahtliku, kelle panuse väärtuseks hinnatakse ligi miljon franki aastas, näidates, et usaldus kogukonna vastu loob elujõulisi süsteeme.

„Nad tundusid tõesti töötavat kogukonna heaks, olles avatud ja vastutulelikud, kaasates kõiki inimesi ning luues turvalise ja toetava keskkonna,” selgitas osaleja.

Neljas päev

Neljapäeval tutvuti SUI SRK äpiga, mis pakub pagulastele anonüümset vaimse tervise tuge ja praktilist infot. Kuna paljud põgenikud, tulenevalt oma kogemustest, ei usalda üldiselt valitsusi, kuid usaldavad Punast Risti, pakub äpp madala lävega abi teemadel nagu unetus ja ärevus.

Samal ajal külastati HEKS/EPER kogukonnaaedu, mis on suunatud isolatsiooni vähendamisele läbi ühise aiatöö.

„Kogukonnaaiad on suurepärane viis soodustada osalust ja tuua erinevad inimeste rühmad ühiskonda, aidates samal ajal ennetada sotsiaalset isolatsiooni. Seda võiks veelgi edasi arendada, integreerides üldise aiandushariduse,“ lisas teine osaleja.

„Väga tore oli kuulata, kui inimesed meenutasid oma kodukohta seoses aiapidamisega. Näiteks Myanmarist pärit naine rääkis, et ta perel oli kodus aed ja nüüd sai ta seda lapsena omandatud oskust, küll Šveitsi kliimas, kasutada. Lisaks andis see talle võimaluse teiste aednikega suhelda. Kogukonnaaed andis võimaluse justkui panna kõik pusletükid kokku: uus riik ja uus elukeskkond, suhted teiste sisserändajatega ja kohalikega, lisaks veel tükike kodumaa meenutust,“ lisas kolmas osaleja.

Visiit Hariduse, Teaduse ja Innovatsiooni Riigisekretariaati (SERI) avas Šveitsi föderalismis olemuse – tegemist on tugevalt detsentraliseeritud süsteemiga, mida iseloomustab kantonite autonoomsus ning föderaalne tase delegeerib võimalikult palju otsuseid allapoole.

SERI on Šveitsi keskne asutus hariduse, teaduse ja innovatsiooni valdkonnas, mille ülesanne on luua raamtingimused maailmatasemel innovatsioonisüsteemidele. Šveitsi süsteemi tugevust toetab kutsehariduse kõrge osakaal (u 70% noortest), varajane tööellu sisenemine ning tugev teaduspartnerluse mudel, kus riik toetab eelkõige teadusasutusi, mitte otseselt ettevõtteid.

Samas on riigisüsteem keerukas ja aeglane, kuna poliitilised muutused eeldavad laiapõhjalist otsedemokraatlikku toetust. Innovatsioon toimib küll tugeva erasektori ja teadusasutuste koostöös, kuid sotsiaalse innovatsiooni rahastamine on sageli piiratum ja killustatum.

Õppepäeva viimases osas tutvustas Angelina Elmiger (HEKS Europe/Middle East) Šveitsi rahvusvahelisi sotsiaalse innovatsiooni projekte Rumeenias ning Serbia ja Kosovo piirkonnas. HEKS-i lähenemine keskendub „leave no one behind“ (ära jäta kedagi kõrvale) põhimõttele ning töötab nii sotsiaalse, majandusliku kui poliitilise kaasatuse tasandil, püüdes siduda kohalikud algatused laiemate süsteemsete muutustega.

Viies päev

Õppereis kulmineerus Zürichis, kus peegeldati kogu nädala jooksul kogetut. Kõlama jäi soov liikuda terminilt „integratsioon” (mis viitab domineeriva kultuuri omaksvõtule) mõiste „ühiskondlik sidusus” (social cohesion) poole, mis tähendab keskendumist suhetele, erinevuste väärtustamisele ja uue ühise identiteedi loomisele.

Lõpuks tõdeti, et Šveits on riik, mis pakub palju (suurepärane infrastruktuur ja transport), kuid eeldab vastutasuks kodanike panust ja ühiskondlike reeglite austamist.

Osalejad leidsid, et riik peaks toimima kui hõlbustaja, mis toetab kogukondade ja võrgustike iseseisvat tegutsemist, eriti ajal, mil digiteerimine kipub vähendama vahetut inimlikku suhtlust.

Kui eelmisel päeval keskenduti konkreetsetele näidetele nagu „Uute aedade” (New Gardens) kontseptsioon ja välisprojektid Ukrainas, Rumeenias ning Serbias, siis viimasel päeval kohtuti HEKS-i peakontoris, kus avati organisatsiooni laiemat vaadet.

HEKS-i tegevus lähtub põhimõttest „ära jäta kedagi kõrvale” (leave no one behind), keskendudes inimeste võimestamisele ja süsteemsete muutuste esilekutsumisele.

Selleks kasutatakse nn kaasatuskuubi (inclusion cube) mudelit, mis jagab tegevused kolme töövaldkonna (sotsiaalne, majanduslik ja poliitiline kaasatus) ning kolme rakendustasandi (osalejad, ühiskond ja organisatsioon) vahel.

Lisaks aiandusteraapiale ja välisabiprojektidele selgitati, kuidas HEKS tegeleb Šveitsis väga praktiliste küsimustega, nagu välisriikide diplomite tunnustamine ja tööandjate teadlikkuse tõstmine.

Kohtumisel rõhutati, et probleemid on sageli multidistsiplinaarsed ning seetõttu on oluline siduda praktilised tegevused laiemate riiklike seaduste ja poliitikatega. Märkimisväärne on ka HEKS-i roll riiklikus süsteemis: vahel palub valitsus just neil teatud keerulised teemad arutelu alla tuua, kuna valitsusvälistel organisatsioonidel on selleks vabamad käed ja parem side võrgustikega.

„Süsteemsed muutused on rasked tulema, kuid HEKS-i lähenemine, kus seotakse omavahel üksikisikute lood ja riiklikud seadusemuudatused, tundus väga perspektiivikas,” jagas üks osaleja oma mõtteid pärast peakontori külastust.

Kokkuvõte

„Õppereis tõi esile, kuidas kujundavad valitsemisstruktuurid sotsiaalse innovatsiooni võimalusi. Riigi detsentraliseeritud süsteem koos tugeva kantonite autonoomia ja otsedemokraatiaga võimaldab luua kohalikke, vajaduspõhiseid rätseplahendusi. Samal ajal võib süsteemi mitmetasandilisus aeglustada süsteemseid muutuseid ja raskendada ühtsete riiklike lähenemiste kujundamist sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse kaasatuse süsteemseks toetamiseks.

Šveitsi multikultuurne ja -keelne elanikkond peegeldab ühelt poolt avatust ja mitmekesisust, teiselt poolt tõstatab suhteliselt suur mittekodanike osakaal koos pika ja nõudliku naturalisatsiooniprotsessiga olulisi küsimusi otsustusprotsessides osalemise kohta. Kui märkimisväärne osa ühiskonnast on formaalsest osalusest kõrvale jäetud, võib see nõrgendada nii sotsiaalset sidusust kui ka sotsiaalse innovatsiooni potentsiaali tekkida erinevatest kogukondlikest vajadustest ja vaatenurkadest.

Mitmed praktilised näited tõid aga välja, et edukad algatused ei sünni üksnes formaalsete struktuuride kaudu, vaid põhinevad isiklikel kontaktidel, jagatud väärtustel ja järjepideval koostööl. Olulise õppetunnina joonistus välja suhete ja usalduse keskne roll innovatsiooni ökosüsteemide kujundamisel. See inimkeskne lähenemine erineb institutsionaalsematest või ülalt-alla mudelitest, loob kestlikke partnerlusi ning ehitab tõhusalt sildu erinevate valdkondade, sektorite ja tasandite vahel.

Heade praktikate keskmis olev sotsiaalse sidususe kontseptsioon põhineb sellel, et sotsiaalne sidusus ei tähenda erinevuste kaotamist, vaid võimet nendega konstruktiivselt toime tulla. Konfliktide puudumine ei ole eduka integratsiooni märk. Dialogifoorumid ja taastava õiguse praktikad näitavad, kuidas kogukonnad saavad kasvatada säilienõtkust läbi suhtlemise ja vastastiku mõistmise, eriti kasvava polariseerumise tingimustes. Need lähenemised on tihedalt seotud sotsiaalse innovatsiooni alustega, mis tuginevad usaldusele, kaasamisele ja võimele erisuste ja konfliktidega toime tulla,“ jagas enda muljeid Šveitsi-Eesti koostööprogrammi „Sotsiaalse kaasatuse suurendamine“ sotsiaalse innovatsiooni tegevuste koordinaator Sandra Paulus.

„Õppereis oli väärtuslik võimalus tutvuda lähemalt projektipartneri Berni Rakendusteaduste Ülikooli esindajatega ning mitmete tegusate inimestega, kes kaasavama ühiskonna kujundamisse eelkõige Šveitsis panustavad. Kohtumised tõid hästi esile, et oluline on tegutseda siira sooviga, võrgustikku koos hoides ning probleemide põhjuseid ja lahendusi hästi tundma õppides,“ lisas projektijuht Evelyn Valtin.

Kokkuvõtvalt tõi Šveitsi õppereis selgelt esile, et sotsiaalne sidusus ei teki iseenesest, vaid kujuneb teadlike valikute, järjepideva koostöö ja kogukondadele antud usalduse kaudu. Olgu selleks mitmekeelsus, föderaalne otsustusmudel või kogukondlikud algatused – ühine nimetaja on võime hoida tasakaalu selgete reeglite ja kohaliku autonoomia vahel. Eesti ekspertide jaoks avas reis uusi vaatenurki, kuidas siduda poliitikakujundus, kodanikuühiskond ja igapäevane kogukonnatöö viisil, mis tugevdab osalust ja vähendab eraldatust. Küsimus ei ole enam ainult selles, kuidas inimesi „integreerida”, vaid kuidas kujundada ühiskonda, kus erinevused on loomulik osa ühisest tervikust ning kus igaühel on võimalik panustada tähenduslikult ja võrdväärselt.

Õppereisil osalenud Šveitsi-Eesti Koostööprogrammi “Sotsiaalse kaasatuse suurendamine” sotsiaalse innovatsiooni tegevustega seotud inimesed. Õppereisil osales kuus inimest Kodanikuühiskonna Sihtkapitalist ning kaks inimest Siseministeeriumist.